

պահովապէս հեղինակին, վասն զի անծանօթ իրի մը փափաք չ'ունեցուիր. անծանօթ իր է գիրքը մը, երբ անծանօթ է՝ ինքնահայր է՝ կամ նոյն իսկ մտացածին է — անունը, առ առաւելն նոր հրատարակուած աստի մէկը կամ միւսը հետաքրքրուի նորաստեղծ գիրքն աւարդողապէս կարգաւոր, բայց գիրքը մը հրատարակուելէն վերջը արագք քայքայելով կը մերձենայ մոռացուած թեան անգունդը, ուստի այսպիսի մտացածին անուններով շուտով կը վճռուի բախտը. քանի մը հոգւոյ համար ունեցած կարեւորութիւնը՝ նշանակութիւն չունի հասարակութեան համար: Ուստի յարմար անուն մ'ընտրելու աստի այս կէտը պէտք չէ զիսկիւն հեղինակի աչքէն:

Միակէս կայ հակառակ կողմէն ալ. քանի անգամ տեսած ենք գրքեր, որոնց ԳԻՄՆԱՐԻՆ անունները կը համեմատին իրենց պարունակած նիւթին պնակէս, ինչպէս կը համեմատի 1ը 20ին: Այսպիսի անուններ տեսած մը ընկալի երեւոյթին ունին գոթախառար: «Կոր քերականութիւն», «Կոր մեթոդ», «Կոր եղանակ», եւ այլն. վերջին ժամանակներս շատ կը հանդիպինք այս «Կոր» բառին չափազանց գործածութեան: Կը կարդաս այս «Կորը» եւ իսկոյն կը նետես «Հնեորէն» քովը, վասն զի «Հնէն», զանազանողն է միայն, «Կոր», անականը: Քերեւս այսպիսի գրքերու համար ներքին ըլլայ «Կոր» անուն գործածութիւնը, եթէ ասով «նոր ապուած», ըլլալն իմացնել կ'ուզուի. բայց գոթախառար «նորը» չունի այս գործածութիւնը: Ամենայն անհորրոնութեամբ նոյնը կարելի է բնէ շատ մը յօդուածներու իւր ընտրան ընտրուած անուններու համար... Գրքին անունը հետաքրքրական պիտի ըլլայ, որպէս զի դիրքաւ ընթերցող գտնէ, բայց աւանդու պիտի համապատասխանէ իրականութեան, ապա թէ ոչ գիրքը կը փնտրուի, մեծամեծ ծախքերի կ'ուր փողոցը նետուած կ'ըլլայ: Եթէ ընտրուած անունը շատ համառօտ է, եւ անկարելի է որոշ գաղափար մ'ունենալ, հարկ է երկրորդ տողին մէջ ըստ կարելոյն մէկնել. օր. «Աւրի-դի-դի», «Կ. Պոլսոյ կեանքէն վէպ մը», վասն զի միայն «Աւրի-դի-դի», գրելով՝ կարելի է մանկավարժական գրքուկի մը գաղափարը տալ, որով հեղինակը հասած է ըլլար իւր նպատակին:

(Հորհուրդի)

Հ. Գ. ՄՂԻՆ.

ՄԵԼԵԴԻԱՆԵՐ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

1. ԳՆԱՍՄԱՆԱՆԱՆ Ս. — Նոր քերականութիւն հայերէն գրաբար լեզուի: Կ. Պոլս., Ս. Մատթէոսեան, 1897, 8^ր, 368 էջ: 7 դր.
2. ՏՈՆՆԵԼՆԱՆ ԱՊՊՂԻ. — Գործնական քերականութիւն արդի աշխարհաբար: Ս. Գիքը. Կ. Պոլս. Ս. Մատթէոսեան, 1897, 8^ր, 335 էջ, 3 դր.:
3. ԴԱԽԹԵՄԱՆ Ս. — Սկզբունք համաձայնութեան եւ շարադասութեան գործնական նշանակութեամբ: Կ. Պ. Ն. Ս. Արամեան, 1897: 8^ր, 80 էջ, 3 դր.:
4. NORADOUNGHIAN G. — Recueil d'actes internationaux de l'Empire Ottoman: traités, conventions, arrangements, etc. Tome I. 1300—1789. Neuchâtel, Attinger frères, 1897. 8^ր XXVII+412 pp. fres. 20.—
5. PATRUBANY L. v. — Sprachwissenschaftliche Abhandlungen, Bd. I. Heft 3. Nov. 1897. S. 33—64. *Հասցիւն* Budapest, I. Karásonyi-utca 6 sz.
6. FISCHER H. und BOLTE J. — Die Reise der Söhne Giasfers, aus dem Italienischen des Christoforo Armeno, übersetzt durch Johann Wenzel 1583, herausg. von — Tübingen, gedruckt für den Litterarischen Verein in Stuttgart, 1895—1896, 8^ր, VII+228 S.
7. ԳՈՍՏԱՆՆԱՆՍԻՅ Կ. — Տէր Պետրոս Ս. Գետաղարժ: Էջմիածին, 1897, 8^ր, 53 էջ: րր. — 10:
8. ВРАТСКАЯ Помощь пострадавшим въ Турции Армянамъ. Литературно-научный сборникъ съ 3-ми организационными расчужениями Н. Н. Айвазовскаго, заставленна С. Я. Суренциана, съ автографами авторовъ и 160 портретовъ, издавна, выпущенъ Закавказья, Турецкой Арменіи и пр. — въ теснѣ. Москва, 1897, 4^р, IV+X+XLIX+753+128+VII (951 էջ, իւր 130 պատկերով): Заглав. редакція Гр. Ахматова. Գինը րր. 5.— (?)
9. CONYBEARE F. C. — The growth of the P'shittá version of the New Testament. Illustrated from the old Armenian and Georgian versions; "The American Journal of Theology" Vol. I, Oct. 1897, Nr. 4, p. 883—912.
10. ORIENTALISCHE STICKERIEIEN. — Deutscher Hilfsband für Armenien. 8^ր, 12 S.

1. Գրադարձման. Մ. — «Նոր քերականութիւն հայերէն գրաբար լեզուի», 1897:

Աւարդը գրքին ընթացքէն կը տեսնուի որ հեղինակը փայլէ տարած է իւր դասագիրքն ըստ կարելոյն գիրքերմանէն ընելու: Յառաջաբանին մէջ հեղինակը կը պարզէ իւր նպատակը. «Իմ նպատակը որ արեւէ դարաւ գիրք մը ըստ բաւականին հասկընալու առաջնորդ ընել իմ աշխատութիւնսն»

Դասագրքին յօդիւնուածութիւնն ընդհանրապէս լաւ է եւ աշակերտաց ըմբռնման ալ յարմար: Հեղինակը կանոն մ'աւանդած աստի, օրինակներով ուսանողին կը հասկընէ: Դարձեալ ամէն դասին վերջն — ոչ միշտ ըստէր գրուածքներէ — քաղուածոյք մ'ընելով, ընթերցանող մասեր ալ դրած է, զիմանն աշխարհաբար թարգմանութեամբ, սակայն այս թարգմանութիւնները միշտ լաւ յաղողած չեն, վասն զի այսպէս ըսենք սորբի-քի թարգմանուած են: Նոյնպէս յառաջա-

5. „Sprachwissenschaftliche Abhandlungen“ գ. առաջին մէջ (շղջմբ.) Պրոֆ. Պատրուպանեան հրատարակէ Հայոց մասին հետեւեալները։ 1. Հայերէն յատուկ անուններու ստուգաբանութիւնը (շարուն.)։ 2. Հայկական երգեր („Արարարայ սուգը“ հունգարերէն եւ զերմաներէն)։ 3. Օջէթնուցը բառերու ստուգաբանութիւնը։ 4. Գլոմիշիյի Հայերը (Gromnicki T., Ormjanie w Polsce, ich historia prava i przywileje, Վարշաւա, 1889, այս հրատարակութիւնէն կտոր մը)։ 5. Հայերէն պարբերական թերթեր. (յառաջ իր բեր „Հանգէն Ամսօրեայի“ Հոկտեմբերի բովանդակութիւնը, եւ կը յաւելու. „Այս ամսութիւնին հարկաւոր տղերք մըն է այն ամսունքի“ որ կ'աւելն Տայկական գիտութիւններով զբաղելն)։ Ինչն արդեօք Յարգելի Պրոֆեսորը հին եւ ճիշդ ստուգաբանութիւնը (բ = b, գ = g եւն) չէ պահել։

6. Բաւական հետաքրքրական գործն է այս Reise der Söhne Giassers (ճանապարհորդութիւն Զաֆարի որդւոց), զոր Բրիտաժոքի հայազգի բարձրագոյն իտաղական թարգմանելով 1557ին ի վենետիկ տպած է, եւ յետոյ քանի մը ապագութիւն տեսած է, ինչպէս նաեւ զերմաներէն (1583, 1599, 1630) գաղղիներէն, անգղիներէն, գաներէն եւ հոլանդներէն թարգմանութիւններ։ Գերմաներէն անցնալ տարի նոր ապագութիւն տեսնցաւ։ Բրիտաժոք գործոյն յառաջորդին մէջ՝ իւր մասին միայն հետեւեալ տեղեկութիւնը կու տայ։ Ինք զինք կ'անուանէ Բրիտաժոքի հայ (Christoforo Armeno). Libenau 1680ին կ'ըսէ. թարգմանութիւնը վերաբոյն ապագերով՝ կ'անուանէ Christoph Armenus de Roville. Բրիտաժոքի Թագիկը քաղաքէն էր, եւ Եւրոպայի վրայ զարմանալի լոյս տանելով՝ ճամբայ կ'ելէ գեղդ ի վենետիկ, որուն վրայ բոլորովն զգույշած էր խօսի, իբրեւ մի միակ անմահն քաղաքն էր, որ Աստուծոյ ձեռք շնորհած ըլլայ։ Կերեւալ թէ ինք աղքատ դասակարգէն անձ մըն էր, վասն զի քաղաքին սորոճմանստիւթիւնը գովելու տանն կ'ըսէ՝ որ երեք տարի է ճիւղ կը բնակի իրեն յարմար սենեակ մը, եւ այսպիսի ողորմանստիւթիւն ուրիշ քաղաք մը տեսած չէ, եւ թէ եւ բազմաւազ կ'ունենայ իւր հայրենիքը գաւառաւ, բայց կը մնայ սիրով վենետիկի։ Զաֆարի որդւոց ճանապարհորդութեան պատմութեան համար կ'ըսէ՝ թէ բարիկամիւր օգնութեամբ իւր սեղհական լեզուէն թարգմանեք է իտալերէնի՝ ամառը տաք տանն, Ի փոխարէն գտած շատ բարեկերու Ս. Մարիոսի հոգաբարձու (Procuratore) Syr. Marc Antonio Giustinianoն, գիրքն ստոր կը նուիրէ 1557 Օգոստոս. 1 թւականով, որ եւ նոյն տարին լոյս տեսած է Գ.

7. Ուրախելի է որ վերջին ժամանակներու նոր հտնայք մը սկսած կ'երեւայ, Հայոց Պատմութեան ու Մատենագրութեան այլեւայլ բաժինները, նշանաւոր անձինքն յատուկ ընդարձակ կամ համառօտ մենագրութեամբ ուսումնասիրել։ Այս փորձերն ըլլան յաջող կամ ոչ, աւելի քան նուազ գոհացուցիչ, մեծ օգուտ ունին ընդհանրապէս. եւ ամեն բանասիրի բաղձանքն է որ այս կարգի մենա-

գրութիւնք բազմանան եւ յաճախն, որչափ աւելի՝ տնջափ լաւ։ Մեր պատմութեան, եկեղեցական իրոց, մատենագրութեան եւ ընդհանրապէս Հայոց հնուկեան վրայ սիրուած թանկեր միտութիւնը միայն այսպիսի գրութիւններով՝ որչափ ալ մասնական ըլլան անոնք, կրնայ հեռացնուէ պարզել ու լուստաւորել։ Առանց այս պատրաստողական գրութեանց՝ փոխարէն թէ „Պատմաբան“ մը կարենայ գրեւոր միտութիւնն առանձին լուստաւորել եւ յորինել ստուգիւ Պատմութիւն մ'որ այն անունն ամեն պահանջները լիովն գոհացնեն։

Այս տեսակիտով գովութեան արժանի է Պ. Աստուրի փոքրիկ մենագրութիւնս, Ի հարկէ շատ փոքրիկ է նիւթին մեծութեան եւ կարեւորութեան համեմատութեամբ։ Մանրագիր ծծ էլ տեսարակով կարելի ալ չէ գոհացուցիչ կենսագրութիւն մը տալ այն հայրապետին, որուն ժամանակն ու իւր գործունէութիւնն այնպէս մեծ հետեւադ ունեցած են քաղաքակ Հայ ազգին ճակատագրին համար՝ նաեւ ցայսօր. իւր օրով էին Աւել, բնիկ հայ հողին վրայ վերջին մեծ մայրաքաղաքի՝ ինչն իշխան գործութեան վերջին ճգնաժէն, մեծ հայ իշխանութեան մը՝ Արծրունեաց արեւմտք փոխադրուիլն, բիւզանդեան կայսրութեան ճոխութեան վերջին անգամ մ'ալ յաղթական շղթայն արեւելից մէջ, թաթարական ցեղերու վերջնական նպագն տիրապետելն այն երկիրներուն, գործողութիւնները որոնք զարարոր արդիւնք ունեցան։ Եւ այս ամեն իրողութեանց մէջ կանգնած էր հայրապետ մ'որուն մասին այնպիսի գովութեանց հետ՝ պարտաւանդ ալ կողմիւ տեսած է ժամանակացոյց գոնէ մէկ մասն՝ որ ուրիշ համըմանց տէր էր քան հայրապետն եւ իւրայինքը. Հեղինակն հայրապետին գործունէութեան այս ամեն չղջաններն ալ ի նկատի առած է, բայց ամբողջն՝ նախաւար իբրեւ ամառութիւն մը յօդուած հարեւազի տեսութիւն մըն է միայն, բազմաթիւ կէտեր հազիւ շօշափուած են, ամենն նուազ նոյն իսկ հայրապետին յատուկ՝ եկեղեցական՝ գործունէութիւնը։ Մասաւոր ալ՝ գոնէ մեր վրայ այն տպաւորութիւնը բըււ, շիւ մը շատ իկաւ գոյնեղով նկարագրուած է Պետրոս Ա. ճշմարիտ է ստուգել՝ օրինակ համար՝ որ այն հայրապետին՝ որ պատահաւ իւր արեւն շափազանց հարուած էր, առ ընդաքացութեան գլուխ անցած ըլլայ բիւզանդական կուսակցութեան, թէ միայն ին ըլլայ արեւաբաց յանցանք՝ Վառլէ Բ. եւ Յովհաննու Սեմաւայ մէջ գրուած այն գծաբառ գաշանը (Տեր Պետրոս եւ Յովհաննու լիւթաբն), որ Անուր տիրապետութեան վերջերու եւ անոր անվան պատճառ եղաւ։ Կարծեմք այս եւ ծման իրադրութեանց մէջ ոչ այնպիսի Հայրապետն, որչափ ժամանակին պարագային, իշխանաց անհայտ յարաբերութիւնք, հրատական ուժերու մեծութիւնն, բիւզանդեան արքունեաց անհետատե քաղաքականութիւնն են էին յանցաւոր. Ինչ յանցանք ունի՝ օրինակի համար Հայրապետն, երբ տարօրինակ իրողութիւնք տեղի կ'ունենային իւր օրով, երբ Արծրունեաց արքայն Սենեքերիմ 1016ին իւր քովանդակ պետութիւնը կու տայ բիւզանդեանց, եւ գրեթէ բոլոր ընակիւններով (իբր կէս միկոն) կը

գաղթէ արեւմուտը Սերառոսի: Այս մեծ իրողութիւններն ընդարձակ եւ բազմակողմանի քննութեանց տարաւ եւ, բոլորովին յուսաւորեալ ճամար ծԱ. կարող այս մեծամեծ կնճառից ել գտնուիլ: Կ. Կոստանտինի գրութիւնը կը յուսանք որ այսպիսի քննութեան մը զարկ տալու պիտի նպաստէ: Թամաշայի գէպու Լեզիմարին ճամառոտ տեսութիւնն առանց օգտի չէ, եւ իւր աշխատութիւնը գովութեան արժանի: Մանրամասնութեանց մէջ տեսնել եւ քանի մ'ըստ զի անձեռք մատերու վըսլ խօսին հոս զանց կ'ընենք:

8. Братская помощь пострадавшим в Турции Армянам. Москва 1897. (Եղբայրական օգնութիւն Հայոց Դիսաբաւոյ ի 8... Խմբագրութեամբ Պր. Գրի. Զանգեանց):

Եթէ խմբագիրն այս յաբոյն տնտեսը շտար իւր գործին, պիտի ճամբարէնէր անուանել զայն՝ «Հոռմարան գիտեւաց զՀայոց»: Այլ եւս ռուս գիտնականը չեն կրնար բռնել Հայոց գրականութեան, վերջին գէպերուն, Հայ լեզուի, վանքերու, երեսիկ անձնաւորութեանց, գիտնականաց, զօրպետներու եւայլն վրայ՝ որոշ — ամբողջ տեղեկութիւններ չունենք: Դասն զի ամէն կարեւոր տեղեկութիւն ամբողջութեամբ եւ այս շքեղ գործին մէջ: Բայց ելիւն կետ կը գրուէ մանաւանդ ընթերցողին ուշադրութիւնը: Դա՛ն այն շատ նպատակաւորամբ խորհուրդը, որով քովէ քով եւ — եղբայրացի գործակցել տուած եւ Պր. Խմբագիրը — եւ Հայ գիտնականները. զգած մանց տեսակ մը համարելով — կ'ընեն զայս գիրքը կարգաւորելու աշխատ: Կարճ եւ երկար յօդուածներուն թիւն եւ 101: Եւ ելիւն յամբողջութեամբ են այս ստուար գրքին մէջ բազմութիւն պատկերներ (Թուով 135 հատ), որոնցմէ քանի մը հատը՝ թէպէտ եւ ցան եւ ցիբ՝ այլեւայլ գրքերու եւ հրատարակութեանց մէջ տեսնելու առիթ կ'ունենայ ընթերցողը, բայց այս հատը անդէրին մէջ տեսակ մը գեղեցիկաւորամբ՝ աւելում կ'ը կազմեն: Կար պատկերներուն մէջն կ'ը յիշատակենք Ալիզադուկիի ստուերագիրներն, որոնց արուեստին զմահատութիւնը կ'ը մայր նկարիչներու եւ արուեստագէտներու:

Ամբողջ գրքին բովանդակութեանց վրայ խոսիլ չէ մեր պաշտօնը: Եւ ինչ յաշտութեանց կ'ը կատարեն եւ պիտի կատարեն զայն՝ առաւելաւ լրագրողները: Բայց գործին վրայ գաղափարներ մը տալու ճամբար յաւաքէ բերելը քանի մը՝ մեր ուշադրութիւնը դարձող յօդուածները: Պրոֆ. Խալաթեանց (ի մէջ այլոց) կ'ը հրատարակէ Դաւիթ Մատանցը, «Հայագիտութեան զգալի վեպի նմանք» (Ամս 201—227), Թարգմանութիւն Հայերէնէ: Լեւոն Մոսեւեանց (նոր մասիկաւոր) վերնեւերէն եւ վերնեւերէն Միկիմարեանց վրայ՝ բազմութիւն պատկերներով, ճամառոտ (էջ 407—420) տեսութիւն մը, ծանօթ տառերագրութիւն, որ իւր ճամառաւորութեան մէջ ամփոփ գաղափար կու տայ օտարաց՝ այս երկու Միքայելեանց գրական գործունէութեան վրայ: Ինչ մասնոր յօդուածագիրը յիշատակել «Բազմալեզու» յօդուածը, իսկ արդի «Հ. Ամբարեայի

ճամբար՝ «Կարելի եւ ճամբարէլ» կ'ընէ, Հայերէնագիտութեան կնքարձակ օրէնք (МОЖЕТ СЧИТАТЬСЯ ЦЕНТРАЛЬНЫМ органом арменоведения.) եւայլն: Լազարեան ճեմարանի արդի տեսլիւն ունի սանկրիտերէնէ թարգմանուած ընդարձակ դրամա (drame) մը: Զաւաք մը նկատենք էջ 640, նորն ճեմարանի նկարներ՝ Համարելի տեսլիւն կնքաւանագիրն եւ յօդուածը՝ «Հայք ի Ռուսաստան», «Արդի Հայ գրականութեան» նկատմամբ կան երկու կարեւոր յօդուածներ (Մ. Բեքեքեքեանի եւ Վեպեղովկիի) եւայլն:

Իսկ երկրորդ մասը նուիրուած է գրութե ամբողջութեան «Վերջին գէպերուն»:

Հարկաւ չկարծուի թէ միայն մեր ճամառագիտնականութեան յօդուածներն են գրքին «շտար» տառերը: Ամբողջ գիրքը մեծ տալարութիւն կ'ը թողու կարգաւորել վրայ, քանի որ այս նիւթերու վրայ զիջեր տալարութեամբ — եւրոպական թէ Հայերէն — գրքերուն մէջ՝ թէ ընդարձակութեամբ եւ թէ տալարութեամբ են թէ մանաւանդ նպատակին բարձրութեամբ՝ բարձր զգալի կ'ը պարծի եւ պիտի պարծի Պր. Զանգեանի հրատարակութիւնը: Միայն առաւելաւոր եւ ռուսերէնի ճամբարներու սահմանուած չէ այս գիրքը, այլ՝ կ'արժէ որ ամէն Հայոց գրագրարանին եւ օրուհին մէջ կ'ընէ — ինչպէս ըմբիք — Հարուստ աշուր մը գտնուի: Այս եւ հրատարակչին նպատակը, այս է՝ այս տաղերուն գրական նպատակը, եւ զայն կ'ը պահանջէ ելիւնք — օգնութեամբ վեպէ գաղափարը: *

Հ. Գ. ՄԵՆԸ:

9. Կոնկրիթ, «Մեծ-Սիւն Պշտար» Խմբագրութեան նոր յոյժարան, լրագրութեան Հայերէն եւ Վրացերէն Խմբագրութեան:

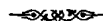
Ամերիկեան Առաւելաբանական Թերթի մէջ լոյս տեսնող այս ընդարձակ յօդուածն օրվայ ու նպատակ ունի նոր կազմարանի առարկան («Պշտար» կամ Պարզ կոչուած) բնագրին հետեւ թիւնն առաւելաբանութիւն, մեծաւ մասամբ՝ կրնանք բռնել սեղանի՝ Հայերէն Առաւելաբանութեան քննութիւն մըն է, չմանաւորվ նաեւ Վրացական: Բնութեան տարիք տուած է անգղիական գիտնող այն վէպը, թէ առաւելաբանութեան տեսլիւն տալարական բնագրին ունի այն հնութիւնն, որ անոր կ'ը արուի, ուստի արդարեանք Բ. Գաւր. գործ եւ Գիտնականը կ'ը ժամէ այս կեող: Բազմալեզու իւր գրականութիւնն այս նպատակին ունի, որպիսիքն յուշեցնելու թէ արդի Պշտարութեան ընդարձակութեան շատաւոր եւ դարուն ընդհանրացած: Իսկ ասոր հիմք՝ Նախնայն առարկան, Թեպէտ կորսուած է, բայց գտնէ իւր հետքերը թողուցած է հին գրականութեան մէջ, բայց աւելի եւս Հայերէն եւ Վրացական թարգմանութեանց մէջ: Մեր նպատակն զուրկ եւ այս մանրակրկիտ հետազոտութեան մանրամասնութեանց մէջ մանկել: Լեզուներն իւր յօդուածը քանի հատար թափեցնելով՝ մեծ միջոց մ'ամբարձր եւ Առաւելաբանութեան Ասորի, Յոյն, Հայերէն եւ Վրացական

* Այս շատ կողմանէ նշանաւոր հրատարակութեան վրայ մերձաւոր թուով անոր հրատարակչը անել ընդարձակ յօդուած մը:

բնագիրներու տարբերութեանց, զանոնք իրարու համեմատած եւ ըստ այսմ ապացուցած իւր Եզրա-կայութիւններն, որ կարծեմք ամեն բանաւոր առանց ընդգիւժման պիտի ընդունին: Իւր համեմատութեանց գլխաւոր աւարկան է Պաւլոսի թղթոց բնագիրն, որուն հին ասորական բնագիրն երկրորդ վկայ մ'ալ կայ, այսինքն Եփրեմայ Մեկնութիւնն այն թղթոց, որ ասկայն գարնէպ միայն հայերէն թարգմանութեամբ հասած է մեզի՝ ասորի բնագիրն անհետ կորուսելով: Աւետարանաց բնագիրն համեմատութեան երկու շատ թանկագին վկայ ալ կան, այսինքն Cureton գրեթեակնին հրատարակած հասարակարքն («Vierpropheten», Աւետարան կամ Syrcu), եւ մտերու գտնուած Սինայականն (Syriac or. Lewisէն գտնուած:) Աչքի կը զարնէ այն կէտն, որ Հայկականն ուր Բարսական հեղուք կը ցուցնէ, այն հնագոյն վկայներուն հետ կը համաձայնի, եւ ոչ թէ ասորական կամ «Պաղ», կոչուած ասորականին: Նոյն երեւոյթից կը անտեսել նաեւ Վրականին վնայ, որ ազգէն սեռաւ կապ ունի Հայ-վրականին հետ: Ընդ հանրապետութեանց գրութիւնը նոր լոյս մը կը տեսնէ Հայերէն թարգմանութեան օրականութեան վնայ: Դրանով է մեր մասնագրաց աւանգարձը թէ Հայերէնը նախ ասորի-վրական բնագրէն թարգմանուեցաւ, ըսոյց յետոյ ըստ «ասագագոյն» յոյն օրինակաց ծայրէ ծայր օրբարուեցաւ կամ ընէնդ՝ կրկին թարգմանուեցաւ: Ազգ համեմատութիւնն կը ցուցնեն որ այս օրբարութեամբ ալ ասորական շաղկապանց շատ ընթերցանած պահած է Հայերէնն ասորի բնագրէն: Բայց այս ասորի բնագիրը բոլորովն նոյն չէր արդ՝ «Պաղ» կոչուած իմբագրութեան հետ, այլ հնագոյն ասորի բնագիրն Բ-Պ գրաբերու. զոր օրինակը: Հայերէնն Աստուածաշնչի այս բնագր. քննութիւնը կրկին կը հաստատուի եւ կը լրացնէ այն եզրակացութիւնը, զոր նոյն երեւոյթներու քննութեամբ յերեւան հասած էր J. A. Robinson, «Enthaliana», p. 72 —98. Գովութեամբ կը յիշատակէ հնդեակն Th. Zahn գիտնականին այն շնորհարակ գեղեցուիւն, զոր գրած է Եփրեմայ յիշեալ Մեկնութեան հայերէնէ կ'լստի թարգմանութեան հրատարակուելու օւթիւ («Theol. Literaturblatt, 1893, Oct. 6, 13, 29»): Յուշել է որ իւր համեմատութեանց մէջ չէ առած հին կառուկանին, եւ յատկապէս այն՝ ասորերէնէ հնդեակնը՝ բնագիրն, որուն մասին տեղեկութիւն տուաւ Գր. Խաչատրեանց («Ա. եւ Բ. Մեացորդաց գրքերի նորագիւտ հայ թրգմ.» Էջմիածին, 1896.) 8.

10. Պատար Ernst Lohmann գեղեցիկ խորհուրդ մը յղացած է մէկ կողմանէ հայ տառապնոց ձեռագործ եւ վատասկ ծառեր, միւս կողմանէ նոյն ձեռագործները վաճառելով՝ գրամական նպաստներ ձեռք բերելու: Այս վաճառելի հայկական ձեռագործներու արժեքնաշարին է Orientalische Stickereien. Ասոր մէջ կը գտնենք հայ կանանց գործած սեղանի ծածկոցներ, բարձր

երաներ, ծածկոյթներ, ծառոցներ, քսակներ, թռչկիւնակներ, վանդներ, վարագոյրներ, շղուակներ, գգակներ, աղնէգործներ եւն: Հայկական ձեռագործները զարգացնելու ուղղւ. եւ մանաւանդ հայ տառապնոց ապրուստ եւ նպաստ հասցնելու ուղղւ. ազդեցիկներու ուշադրութեան կը յանձնենք: Առժեցուցակ (գերմաներէն) ձեռք բերելու եւ ապագայներու համար գիմելու է Joh. Lohmann, Schildesche, Westphalen (Allemagne): Այս գեղեցիկ խորհուրդը արժան է նաեւ առանձին ուշադրութեան այլեւայլ բարեգործական ձեռնարկութիւններու: 9.

ՈՋԳՐԱՅԻՆ ԹԵՐԹՈՐԻ ԺԱՆՆԵՐՈՒՆԷՐ

1. Նորիստաութիւններ: — 2. Անու Մանրեանց մագիստրոս: — 3. Նոր լրագիր մը: — 4. Դարծնալ Նալոց լեզուի թճամբներ լիստ: — 5. Օրինակելի ուսանող: — 6. Գրականութեան մէջ — կողմնակալութիւն: — 7. Առջնալուծիւն մը: — 8. Ազգային կողմնակալներ:

1. Նախորդաւորութիւններ: «Արձագանգի» մէջ (Թիւ 115) կը կարգանք. «Այս օրերս վախճանուած ծխախոտի գործարանատէր Միքայէլ Սաֆարեան կտակել է 5000 ռբ. գանազան բարեգործական նպատակներ, թողնելով այլ գումարէր գործարարութեան ձեռք օրոշելու իր անունիցն եւ ազգականներին»: — «Մեզ հաղորդում են, իբրեւ «Մշակ» (Թիւ 119), որ արկին Ն. Եւանդուլեան, որ վախճանվեց անցեալ տարի, կտակել է Ներսիսեան գաղութին 10.000 ռուբլի գումար, որի առկանութեամբ պէտք է զարդոց հրատարակի գանազան գասագրքեր եւ ընթերցանութեան գրքեր: Այդ գասագրքերը եւ գրքերը պէտք է ձրկապէս արկին հայոց ուսումնարաններին եւ ծախվին փողով միայն մանուս: արանանց: Ներսիսեան գաղութի հոգարար-աւթիւնը որոշեց յանձնել գրքերի ընտրութեան գործը մանկավարժական փողովին: Կտակի զօրութեամբ գաղութը իրաւունք ունի հրատարակութեան գործը զինել եւ մի ուրիշ հրատարակչական ընկերութեան»: Միւրեւ Տիմոյ չըրքանք նշանակել կտակ մը, որ զարգայան աղքատ աշակերտներուն այնչափ նպաստաւոր ըլլայ, ինչպէս Տիկին Եւանդուլեանի կտակը:

2. Եւ Նախորդաւորութեան համառօտիւ յիշած էրեւ անցեալ ամիս այս նոր մագիստրոսը: «Արձագանգի» (Թիւ 115) մէկ թղթակցութեան կը թողնէ հետեւեալ հետաքրքրական տեղեկութիւններ. «Իւր գիտեցատեղիայի մէջ բազմաշխատ հնդեակը հետեւեալ տեղեկանքն էր գրել, որ կարճատեւ աստղ եղբերակ մ'այստեղ: Նոր-հայկական բարաւոնների համեմատական հետաքրքրութեան գործում կենդանի պէտք է կազմէ գրութի ուսումնասիրութիւնը. ընդհանուր հայկական լեզուի վերաշինութիւնը ներկայումս դժուարին է հանդիսանում: Գրաբարը, իբրեւ գրականութեան եւ եկեղեցու լեզու, կատարեալ անաշխատի

* Կը լսենք՝ որ ասորի ընդգիւն այժմ գտնուած է, բայց ասոր վնայ տակաւին զրական քան մը չէրատարակուեցաւ: